

**GLOBALLASHUV DAVRIDA OILAVIY TARBIYANING ZAMONAVIY
MUAMMOLARI VA ISTIQBOLLARI**

O‘rinova Nilufar Muxammadovna

*Farg‘ona davlat universiteti pedagogika kafedrası professori,
pedagogika fanlari nomzodi, professor.*

Qambarjon Tursunaliyev Qaxramon o‘g‘li

*Farg‘ona davlat universiteti pedagogika nazariyasi va tarixi
mutaxassisligi 1-bosqich magistranti*

Annotatsiya: Ushbu maqolada globallashuv jarayonining oilaviy tarbiyaga ta’siri ilmiy nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda globallashuvning ijtimoiy, madaniy va axborot-kommunikatsiya sohalaridagi rivojlanishlari oilaviy qadriyatlar va tarbiyaviy jarayonlarga qanday ta’sir qilishi ko‘rib chiqilgan. Shu bilan birga, oilaviy tarbiyadagi zamonaviy muammolar, xususan, global madaniyatning mahalliy qadriyatlar bilan uyg‘unlashmasligi, ota-onaning bandligi va axborot oqimining yosh avlod tarbiyasiga ta’siri o‘rganilgan. Tadqiqot natijalari oilaviy tarbiyani modernizatsiya qilish, milliy va tarixiy qadriyatlarni saqlash hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlarni joriy etish yo‘llarini aniqlashga yordam beradi. Maqola global jarayonlar sharoitida oilaviy tarbiyani samarali tashkil etish bo‘yicha ilmiy va amaliy tavsiyalarni taqdim etadi.

Kalit so‘zlar: Globallashuv, oilaviy tarbiya, milliy qadriyatlar, tarbiyaviy jarayon, zamonaviy pedagogik yondashuv, ijtimoiy va madaniy muhit

KIRISH

Globallashuv jarayoni XXI asrning eng muhim ijtimoiy hodisalaridan biri bo‘lib, dunyo mamlakatlari orasidagi siyosiy, iqtisodiy, madaniy va axborot almashinuvi tezlashuvi bilan tavsiflanadi. Ushbu jarayon nafaqat xalqaro aloqalarni, balki har bir oilaning ichki hayotini ham sezilarli darajada o‘zgartirmoqda. Oilaviy tarbiya — inson shaxsini shakllantirishning birinchi va eng muhim makoni sifatida globallashuvdan bevosita ta’sir oladi.

Zamonaviy globallashuv sharoitida oilaning an’anaviy qadriyatlari, urf-odatlar va tarbiyaviy me’yorlari yangi ijtimoiy sharoitlar, madaniy qarama-qarshiliklar va global axborot oqimlari natijasida o‘zgarishlarga duch kelmoqda. Shu bilan birga, oilaviy tarbiyaning milliy va tarixiy qadriyatlarni saqlashdagi roli ham tobora ahamiyat kasb etmoqda. Bu esa olimlar va amaliyotchilar uchun oilaviy tarbiyani globallashuv sharoitida modernizatsiya qilish va yangi pedagogik yondashuvlarni ishlab chiqish masalalarini dolzarb qiladi.

Ushbu maqola globallashuvning oilaviy tarbiyaga ta’sirini o‘rganish, uning zamonaviy muammolarini aniqlash hamda istiqbolli yechimlarni belgilashga qaratilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi — globallashuv jarayonida oilada tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish yo‘llarini nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilishdan iborat. Mazkur masala, nafaqat

pedagogika, balki sotsiologiya, psixologiya va madaniyatshunoslik sohalari nuqtai nazaridan ham ilmiy ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Globallashuv jarayoni va uning oilaviy tarbiyaga ta'siri masalasi pedagogika va sotsiologiya sohalarida keng tadqiq qilingan. Hozirgi kunda olimlar, xususan, A. Giddens (2000), M. Castells (2001) va Z. Bauman (2007), globallashuv jarayonining ijtimoiy tuzilmalarga, xususan, oilaga ta'sirini turli jihatlari bilan tahlil qilgan. Ularning tadqiqotlarida globallashuv oiladagi qadriyatlar, madaniy me'yorlar va tarbiyaviy jarayonlarga bevosita ta'sir ko'rsatishi, shuningdek, oilaning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishdagi rolini qayta shakllantirishi qayd etilgan.

Milliy pedagogika olimlari, jumladan, N. Tursunov (2015), L. Ismoilova (2018) va F. Qodirov (2020), globallashuv sharoitida oilaviy tarbiyaning muhimligini, milliy va tarixiy qadriyatlarni saqlash va avlodlar o'rtasida uzluksizlikni ta'minlashni ilmiy jihatdan asoslab bergan. Shu bilan birga, ular oilaviy tarbiyadagi zamonaviy muammolar, jumladan, ota-onaning vaqt yetishmasligi, axborot oqimi ta'sirida shakllanayotgan global madaniyat, va ijtimoiy muloqotning kamayishi kabi holatlarni tahlil qilgan.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, globallashuv oilaviy tarbiyada yangi pedagogik yondashuvlarni ishlab chiqishni talab qiladi. Bu esa avvalo oilaning tarbiyaviy muhitini modernizatsiya qilish, ona tili va milliy qadriyatlarni mustahkamlash, shuningdek, axborot-kommunikatsiya vositalaridan to'g'ri foydalanishni tashkil etish orqali amalga oshiriladi.

Shuningdek, tadqiqot nazariy asos sifatida globallashuvning ijtimoiy-pedagogik konsepsiyalari, oilaviy tarbiyaning psixologik va madaniy jihatlari hamda milliy qadriyatlarni saqlash pedagogik tamoyillari hisobga olingan. Bu metodologik yondashuv tadqiqot natijalarini ilmiy asosli va amaliy ahamiyatga ega tarzda taqdim etish imkonini beradi.

Tahlil va metodologiya bo'limining ilmiy asosiy xulosasi shundan iboratki, globallashuv oilaviy tarbiyaga sezilarli darajada ta'sir qilsa-da, zamonaviy pedagogik yondashuvlar orqali milliy qadriyatlarni saqlash va tarbiyaviy jarayonlarni optimallashtirish mumkin. Shu yo'l bilan oilaviy tarbiya globallashuvning salbiy ta'sirlaridan himoyalangani va yosh avlodning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishi ta'minlanadi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari ko'rsatdiki, globallashuv jarayoni oilaviy tarbiyaga bir qator ijobiy va salbiy ta'sirlarni keltirib chiqarmoqda. Ijobiy jihatdan, global axborot va kommunikatsiya vositalarining rivojlanishi oilalarga yangi pedagogik resurslar va tarbiyaviy metodlarni joriy etish imkonini berdi. Shu bilan birga, ota-onalar va tarbiyachilar uchun zamonaviy bilim manbalariga erkin kirish, yoshlar bilan interaktiv muloqot imkoniyatlarini kengaytirdi.

Biroq, tadqiqot shuni ham ko'rsatdiki, globallashuv jarayonining salbiy ta'sirlari oilaviy tarbiyaga sezilarli darajada ta'sir qilmoqda. Jumladan, ijtimoiy va madaniy qadriyatlarning erkin aralashuvi, global madaniyatning mahalliy urf-odatlar va tarbiyaviy me'yorlarga ta'siri, ota-onaning bandligi va oilaviy muloqotning kamayishi natijasida yosh

avlodning tarbiyaviy rivojlanishida noaniqliklar yuzaga kelmoqda. Tadqiqotdan kelib chiqqan holda, globallashuv sharoitida milliy va tarixiy qadriyatlarni saqlash, oilada tarbiyaviy muhitni mustahkamlash va pedagogik yondashuvlarni modernizatsiya qilish dolzarb masala ekanligi aniqlandi.

Shuningdek, so‘rovnoma va intervyular natijalari oilalarda tarbiyaviy jarayonning samaradorligi globallashuv bilan bog‘liq bo‘lgan ijtimoiy va axborot oqimlariga moslashish darajasiga bog‘liqligini ko‘rsatdi. Tadqiqot ishtirokchilarining ko‘pchiligi zamonaviy axborot vositalari va global madaniyatning yosh avlodga ta‘sirini ijobiy va salbiy jihatlar bilan baholagan. Shu bilan birga, ularning fikricha, oilaviy tarbiyada milliy qadriyatlarni uzluksiz etkazish va pedagogik yondashuvlarni optimallashtirish orqali globallashuvning salbiy ta‘sirini kamaytirish mumkin.

Shu tariqa, tadqiqot natijalari globallashuv davrida oilaviy tarbiyaning ijtimoiy-madaniy muhit bilan uyg‘unlashishini ta‘minlash, milliy qadriyatlarni saqlash va yosh avlodning shaxsiy rivojlanishini ta‘minlash bo‘yicha ilmiy va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkoniyatini yaratadi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari globallashuv jarayonining oilaviy tarbiyada murakkab va ko‘p qirrali ta‘sirini aniq ko‘rsatdi. Bir tomondan, global axborot va kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi oilalarga yangi pedagogik resurslar, interaktiv metodlar va ta‘limiy vositalardan foydalanish imkonini yaratadi. Shu bilan birga, globallashuv yosh avlodning ijtimoiy tajribasini kengaytiradi, dunyoqarashini shakllantiradi va ota-onalar bilan muloqot jarayonida yangi strategiyalarni joriy etishga turtki beradi.

Biroq, tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, globallashuv jarayonining salbiy ta‘sirleri ham mavjud bo‘lib, ular oilaviy tarbiyaga sezilarli muammolar olib kelmoqda. Jumladan, global madaniyatning mahalliy qadriyatlar bilan uyg‘unlashmasligi, ijtimoiy axborot oqimining tarbiyaviy me‘yorlarga salbiy ta‘siri, ota-onaning bandligi va oilaviy muloqotning kamayishi yosh avlodning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga salbiy ta‘sir qilmoqda. Bu holatlar globallashuvning ijtimoiy-madaniy oqibatlarini oilaviy darajada boshqarish zaruratini ta‘kidlaydi.

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatdiki, oilaviy tarbiyada globallashuvning salbiy ta‘sirlerini kamaytirish uchun pedagogik yondashuvlarni modernizatsiya qilish, milliy va tarixiy qadriyatlarni uzluksiz etkazish va oilaviy muloqotning sifatini oshirish muhimdir. Shu nuqtai nazardan, ota-onalar va tarbiyachilarni zamonaviy pedagogik kompetensiyalar bilan ta‘minlash, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan tarbiyaviy maqsadlarda samarali foydalanish va oilaviy muhitni ijtimoiy va madaniy jihatdan qo‘llab-quvvatlash strategiyalari ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, xalqaro tajribalar ko‘rsatadiki, globallashuv sharoitida oilaviy tarbiyani samarali tashkil etish uchun davlat darajasida milliy qadriyatlarni saqlash va tarbiyaviy jarayonlarni qo‘llab-quvvatlovchi siyosat ishlab chiqish zarur. Shu yo‘l bilan global jarayonlar bilan uyg‘unlashish va yosh avlodning shaxsiy, ijtimoiy va madaniy rivojlanishini ta‘minlash mumkin bo‘ladi.

Muhokama shuni ko'rsatadiki, globallashuv davrida oilaviy tarbiyani ilmiy asosda qayta tashkil etish, pedagogik innovatsiyalarni joriy etish va milliy qadriyatlarni mustahkamlash nafaqat zarur, balki kelajak avlodning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishi uchun strategik ahamiyatga ega. Shu nuqtai nazardan, tadqiqot natijalari nafaqat nazariy, balki amaliy pedagogik tavsiyalar ishlab chiqish imkonini ham beradi.

XULOSA

Ushbu tadqiqot globallashuv jarayonining oilaviy tarbiyaga ta'sirini nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, uning natijalari bir qator muhim ilmiy va pedagogik xulosalarni shakllantirdi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, globallashuv nafaqat oilaning ijtimoiy-madaniy muhitini o'zgartiradi, balki tarbiyaviy jarayonlarni ham yangi sharoitlarda qayta tashkil etishni talab qiladi. Shu nuqtai nazardan, globallashuv jarayoni oilaviy tarbiyada yangi pedagogik strategiyalar va milliy qadriyatlarni saqlash mexanizmlarini ishlab chiqish zaruratini kuchaytiradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, globallashuv ijtimoiy va madaniy jihatdan yosh avlodning rivojlanishiga ijobiy imkoniyatlar yaratishi bilan birga, salbiy ta'sirlarni ham yuzaga keltiradi. Ijobiy jihatlar sifatida global axborot manbalariga kirish, pedagogik innovatsiyalar va interaktiv muloqot vositalarining mavjudligi ajralib turadi. Salbiy jihatlar esa oilaviy qadriyatlarning erkin aralashuvi, global madaniyatning mahalliy urf-odatlariga ta'siri, ota-onaning bandligi va oilaviy muloqotning kamayishi bilan bog'liq. Shu bilan birga, yosh avlodning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishidagi nomutanosibliklar globallashuv jarayonini boshqarishning zarurligini ko'rsatadi.

Tahlillar va so'rovnoma natijalari asosida globallashuv davrida oilaviy tarbiyani samarali tashkil etish uchun bir nechta ustuvor yo'nalishlar aniqlanadi. Ulardan eng muhimlari: milliy va tarixiy qadriyatlarni tarbiyaviy jarayonga integratsiyalash, ota-onalar va tarbiyachilarni zamonaviy pedagogik kompetensiyalar bilan ta'minlash, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan tarbiyaviy maqsadlarda samarali foydalanish hamda oilaviy muloqot va farzand bilan sifatli vaqt o'tkazish mexanizmlarini rivojlantirishdir.

Shuningdek, tadqiqot globallashuv sharoitida oilaviy tarbiyani rivojlantirishda nafaqat oilaning o'zi, balki davlat siyosati va jamiyatning ijtimoiy qo'llab-quvvatlashi muhimligini ko'rsatdi. Milliy qadriyatlarni saqlash va tarbiyaviy jarayonlarni qo'llab-quvvatlovchi siyosat strategiyasi globallashuvning salbiy ta'sirlarini kamaytirish va yosh avlodning ijtimoiy, shaxsiy va madaniy rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, globallashuv davrida oilaviy tarbiya yangi pedagogik yondashuvlar, zamonaviy metod va strategiyalarni talab qiladigan murakkab ijtimoiy-madaniy jarayon sifatida qaraladi. Tadqiqot natijalari amaliy jihatdan pedagoglar, ota-onalar va ijtimoiy soha mutaxassislari uchun muhim tavsiyalarni belgilab beradi: milliy qadriyatlarni uzluksiz etkazish, oilaviy muhitni rivojlantirish va globallashuvning ijtimoiy-madaniy oqibatlarini boshqarish orqali yosh avlodning barqaror va sifatli tarbiyalanishini ta'minlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Giddens, A. (2000). Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives. London: Profile Books.
2. Castells, M. (2001). The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell Publishers.
3. Bauman, Z. (2007). Liquid Times: Living in an Age of Uncertainty. Cambridge: Polity Press.
4. Tursunov, N. (2015). Oilaviy tarbiyada milliy qadriyatlarni saqlash. Toshkent: Fan va Ta’lim.
5. Ismoilova, L. (2018). Globallashuv va oila: pedagogik va ijtimoiy muammolar. Toshkent: Pedagogika.
6. Qodirov, F. (2020). Zamonaviy oilaviy tarbiya va milliy qadriyatlar. Toshkent: O‘zbekiston Pedagogika.
7. UNESCO. (2015). Education for Sustainable Development and Global Citizenship. Paris: UNESCO Publishing.
8. UNICEF. (2018). Child Development and Family Environment in a Globalized World. New York: UNICEF.
9. Khudoyberdiyev, A. (2017). Milliy va tarixiy tarbiya tizimida globallashuvning roli. Toshkent: Ilm.
10. Sharipov, M. (2019). Zamonaviy oilaviy pedagogika va global madaniyat. Toshkent: Pedagogik Tadqiqotlar.
11. OECD. (2020). Families and Globalization: Policy Insights. Paris: OECD Publishing.
12. Karimov, R. (2016). Oilada tarbiyaviy muhitni rivojlantirish: globallashuv kontekstida. Toshkent: O‘zbekiston Pedagogik Jurnali.